

SERIA DE AUTOR

**MARIO
VARGAS
LLOSA**

MARIO
VARGAS
LLOSA
Paradisul
de după colț,

Traducere din spaniolă și note de
MARIANA SIPOȘ

HUMANITAS
fiction

Lui Carmen Balcells, prietenă de o viață

EAE srar A?1 pla cu noiTără aūtorul a ceea ce nu eistăăD

PAŞ AŞRSTScurtă epistolă despre mit

Flora în Auxerre

Aprilie 1844

Deschise ochii la patru dimineața și se gândi: „De azi o să schimbi lumea, Florita.” Perspectiva de a pune în mișcare mecanismul care, după trecerea unor ani, va transforma omenirea și va face să dispară injustiția nu o speria. Se simțea liniștită, în stare să se confrunte cu orice obstacol care îi va ieși în cale. La fel ca în seara aceea din Saint-Germain de acum zece ani, la prima adunare a sansimonienilor, când, ascultându-l pe Prosper Enfantin descriind perechea-Mesia care va mântui lumea, își promisese ei înseși, hotărâtă: „Femeia-Mesia vei fi tu.” Bieții sansimonieni, cu ierarhiile lor fanteziste, dragostea lor fanatică pentru știință și cu ideea că, pentru progres, era de ajuns să aduci la guvernare industriași și să administrezi societatea ca pe o întreprindere. I-ai lăsat mult în urmă, Andaluzo!

Se ridică, se spală și se îmbracă fără grabă. Cu o seară în urmă, după vizita pe care i-o făcuse pictorul Jules Laure pentru a-i ura noroc în turneu, își terminase de făcut bagajul și, ajutată de Marie-Madeleine, servitoarea, și de sacagiul Noël Taphanel, l-a coborât la baza scării. A dus chiar ea geanta cu exemplarele recent tipărite din *Uniunea Muncitoare*; după câteva trepte trebuia să se oprească să-și tragă sufletul, căci erau foarte grele. Când birja sosi la casa din rue du Bac pentru a o duce la debarcader, Flora era trează de câteva ore.

Era încă întuneric. Se stinseseră felinarele cu gaz de la colțul străzilor și vizitiul, înfășurat într-o manta care îi lăsa doar ochii descoperiți, mâna caii cu un bici șfichiuitor. Auzi bătând clopotele de la Saint-Sulpice. Străzile, pustii și întunecate, păreau fantomatice. Dar, pe malul Senei, debarcaderul

forfotea de pasageri, marinari și hamali care făceau ultimele pregătiri pentru debarcare. Se auzeau comenzi și strigăte. Când vaporul ridică ancora, lăsând în urmă pe apele cenușii ale râului un siaj de spumă, soarele strălucea pe cerul primăvărat și Flora, în cabina ei, bea un ceai fierbinte. Fără să mai piardă timpul, notă în jurnal: 12 aprilie 1844. Apoi imediat începu să-și studieze tovarășii de călătorie. Vor ajunge la Auxerre la lăsarea nopții. Opt ore pentru a-ți îmbogăți cunoștințele despre săraci și bogați în acest eșantion fluvial, Florita.

Se aflau puțini burghezi pe vas. Mulți marinari, care aduseseră la Paris, de la Joigny și Auxerre, produse agricole, se întorceau acasă. Stăteau în jurul patronului, un roșcovan păros de vreo cincizeci de ani, morocănos, dar cu care Flora avu o conversație amicală. Așezat pe punte în mijlocul oamenilor săi, la nouă dimineața, dădu fiecăruia pâine la discreție, șapte-opt ridichi negre cu un strop de sare și două ouă fierte. Și într-o cană de metal care trecea din mână în mână, o înghițitură dintr-un vin de regiune. Marinarii câștigau un franc și jumătate pentru ziua de muncă, dar în timpul iernilor lungi o duceau foarte greu, îndurând multe lipsuri ca să poată supraviețui. În epoca ploilor, munca lor sub cerul liber devenea și mai grea. Dar, în relația acestor oameni cu stăpânul lor, Flora nu observă servilismul marinarilor englezi care abia îndrăzneau să-și privească șefii în ochi. La ora trei după-amiaza, patronul le oferă ultima masă a zilei: felii de șuncă, brânză și pâine, pe care ei le mâncară în liniște, așezați în cerc.

În portul Auxerre, pierdu enorm de mult timp, chinându-se să coboare bagajul. Lăcătușul Pierre Moreau îi rezervase un hotel central, mic și vechi, la care ajunsese în zori. În timp ce despacheta, se crăpa de ziuă. Se vârî în pat, știind că nu va reuși să închidă ochii. Dar, pentru prima oară după mult timp, în cele câteva ore cât a stat întinsă văzând prin perdelele de creton cum creștea lumina, nu se mai gândi la misiunea ei, la suferințele omenirii sau la muncitorii pe care îi va recruta pentru Uniunea Muncitoare. Se gândi la casa unde se născuse, în Vaugirard, la periferia Parisului, un cartier de burghezi pe care acum îi detesta atât de mult. Îți

mai aminteai oare de *acea* casă spațioasă, confortabilă, cu grădina bine întreținută, cu servitoarele trebăluind mereu, sau doar ce-ți povestea mama ta despre ea, când nu mai erați bogate, ci sărace, și doamna neajutorată care devenise mama ta se consola astfel cu acele amintiri mângâietoare de toată promiscuitatea, înghesuiala și urâtenia cămărușelor din rue du Fouarre? Trebuiseră să se refugieze acolo după ce autoritățile le luaseră casa din Vaugirard invocând faptul că actul de căsătorie al părinților tăi, încheiat la Bilbao de un preot francez expatriat, nu era valabil și că don Mariano Tristán, spaniol din Peru, era cetățean al unei țări cu care Franța se afla în război.

Probabil, memoria ta, Florita, nu reținuse din primii tăi ani de viață decât ceea ce îți povestise mama ta. Erai foarte mică pentru a-ți aminti de grădinari și servitoare, de mobilele tapisate cu mătase și catifea, draperiile grele, obiectele de argint, aur, cristal și ceramica pictată de mână care împodobeau salonul și sufrageria. Madame Tristán se refugia în splendoarea trecutului din Vaugirard ca să nu vadă lipsurile și mizeria urât mirositoare din Place Maubert, forfotind de cerșetori, vagabonzi și sărântoci, nici *acea* rue du Fouarre plină de taverne, unde ți-ai petrecut câțiva ani ai copilăriei pe care, de data asta, da, ți-i aminteai foarte bine. Să urci și să cobori lighenele cu apă, să urci și să cobori pungile cu gunoi. Cu frică să nu întâlnești, pe scara abruptă, cu trepte roase care scârțâiau, pe bețivul acela cu fața vineție și nasul umflat, unchiul Giuseppe, mânălungă, care te pângărea cu privirea și chiar te ciupea uneori. Ani de sărăcie, de frică, de foame, de tristețe, mai ales când mama ta cădea într-o stupoare tâmpă, incapabilă să-și accepte nefericirea, după ce trăise ca o regină, cu bărbatul ei – bărbatul ei legi tm în fața lui Dumnezeu – don Mariano Tristán y Moscoso, colonel al armatei regelui Spaniei, mort prematur de o apoplexie fulgerătoare la 4 iunie 1807, când tu nu aveai decât patru ani și două luni.

Era, de asemenea, improbabil să ți-l amintești pe tatăl tău. Fața rotundă, sprâncenele dese și mustața răsucită, obrații ușor trandafirii, mâinile cu inele, perciunii lui don Mariano, de care-ți aduceai aminte, nu erau ale tatălui tău în carne și

oase, care te ducea în brațe să vezi fluturii rotindu-se în florile din parcul Vaugirard și uneori se amuza să-ți dea biberonul, nu erau ale aceluiași domn care-și petrecea ore întregi în biroul lui citind cronicile călătorilor francezi în Peru, don Mariano pe care venea să-l viziteze tânărul Simón Bolívar, viitorul Eliberator al Venezuelei, Columbiei, Ecuadorului, Boliviei și Peru-ului. Toate acestea aparțineau portretului pe care mama ta îl ținea în camera ei din micul apartament din rue du Fouarre. Și, de asemenea, erau din cele două portrete în ulei ale lui don Mariano pe care le avea familia în casa din strada Santo Domingo din Arequipa, pe care le-ai contemplat ore întregi ca să te poți convinge că acel domn elegant și prosper era progenitorul tău.

Ascultă primele zgomote ale dimineții pe străzile din Auxerre. Flora știa că nu va mai putea să doarmă. De la nouă avea mai multe întâlniri stabilite prin intermediul lăcătușului Moreau, grație scrisorilor de recomandare al bunului Agricol Perdiguier către prietenii lui din societățile muncitorești de ajutor reciproc din regiune. Mai aveai timp. Întârziind încă un pic în pat vei căpăta forțe pentru a fi la înălțimea faptelor tale, Andaluzo.

Ce s-ar fi întâmplat dacă ar mai fi trăit încă mulți ani colonelul Mariano Tristán? Nu ai fi cunoscut sărăcia, Florita. Grație unei dote bune, te-ai fi măritat cu un burghez și poate ai fi trăit într-o vilă frumoasă, înconjurată de grădini, în Vaugirard. Nu ai fi știut ce înseamnă să mergi la culcare cu mațele chinuite de foame, nu ai fi aflat sensul unor concepte ca discriminare și exploatare. Injustiția ar fi fost pentru tine un cuvânt abstract. Sau poate părinții ți-ar fi oferit o educație aleasă: colegii, profesori, un profesor particular. Deși, nu era sigur: o fată dintr-o familie bună nu era educată decât pentru a-și găsi un bărbat și pentru a fi o mamă bună și o bună gospodină. Nu ai fi cunoscut nici unul din lucrurile pe care a trebuit să le înveți de nevoie. Bine, e adevărat, nu ai fi făcut nici acele greșeli de ortografie de care ți-a fost rușine toată viața și, fără îndoială, ai fi citit mai multe cărți decât ai citit. Ți-ai fi petrecut anii preocupată de garderoba, îngrijindu-ți mâinile, ochii, părul, silueta, ducând o viață mondenă de petreceri, baluri, spectacole de teatru, ospețe,

excursii, cochetării. Ai fi fost un frumos parazit închistat în căsătoria ta reușită. Niciodată nu ai fi simțit curiozitatea de a afla cum e lumea dincolo de reduta în care ai fi trăit închisă, în umbra tatălui tău, a mamei tale, a soțului tău, a copiilor tăi. Mașină de făcut copii, sclavă fericită, ai merge la slujba de duminică, te-ai împărtași vinerea și ai fi, la patru-zeci și unu de ani, o matroană plinuță, moartă după ciocolată. Nu ai fi călătorit în Peru, nici nu ai fi descoperit plăcerea în brațele Olympiei, nici nu ai fi scris, în ciuda greșelilor de ortografie, cărțile pe care le-ai scris. Și, desigur, nu ai fi conștientizat niciodată sclavia femeilor, nici nu te-ai fi gândit că pentru a se elibera, era indispensabil ca ele să se unească cu alți exploatați cu scopul de a duce la bun sfârșit o revoluție pașnică, la fel de importantă pentru viitorul omenirii ca apariția creștinismului acum 1 844 de ani. „Mai bine că ai murit, *mon cher papa*”, zâmbi, dându-se jos din pat. Nu era obosită. De douăzeci și patru de ore nu o mai duruse spatele sau burta, nici nu simțise prezența rece a oaspetelui din piept. Te simțeau excelent, Florita.

Prima întâlnire, la nouă dimineața, a avut loc într-un atelier. Lăcătușul Moreau, care ar fi trebuit să o însoțească, fusese nevoit să plece urgent din Auxerre, pentru că-i murise o rudă. Vei dansa singură, deci, Andaluzo. Așa cum era stabilit, o așteptau în jur de treizeci de membri ai uneia din tre grupările rezultate după fărâmițarea asociației mutuale, din Auxerre. Avea un nume frumos: Datoria Libertății. Erau aproape toți cizmari. Priviri neîncrezătoare, incomode, uneori mai îndrăznețe, pentru că oaspetele era o femeie. Se obișnuise cu acest fel de primire de când, cu luni în urmă, începuse să-și expună, în fața unor grupuri mici, la Paris sau la Bordeaux, ideile ei despre Uniunea Muncitoare. Le-a vorbit fără ca vocea să-i tremure, mult mai sigură pe ea decât era în realitate. Neîncrederea auditoriului se risipi pe măsură ce le explica faptul că, doar unindu-se, muncitorii vor obține ceea ce își doreau cel mai mult – dreptul la muncă, la educație, asistență sanitară, condiții decente de trai – în timp ce divizați, vor fi mereu tratați rău de bogătași și de către autorități. Toți au fost de acord când, în sprijinul ideilor ei, a citat controversata carte a lui Pierre-Joseph

Proudhon *Ce este proprietatea?*, care de la apariție, în urmă cu patru ani, era mereu subiect de discuție la Paris din cauza unei afirmații zdrobitoare: „Proprietatea înseamnă furt.“ Doi dintre cei prezenți, care i se păruă fourieriști, veniseră gata pregătiți să o atace, cu argumente pe care Flora le mai auzise la Agricol Perdiguier: dacă muncitorii trebuiau să scoată niște franci din salariile lor mizerabile pentru a plăti cotizația la Uniunea Muncitoare, de unde le vor mai putea duce copiilor o bucată de pâine? Răspunse calmă la toate aceste obiecții. I se păru că, în ceea ce privește cotizația cel puțin, se lăsaseră convinși. Dar rezistența lor a fost tenace în ceea ce privește căsătoria.

— Dumneavoastră atacați familia și vreți să dispară. Nu e creștinește, doamnă.

— Ba este, este, răspunse, gata să izbucnească. Dar își îndulci vocea. Creștinește nu este ca, în numele sanctității familiei, un bărbat să își cumpere o femeie doar ca să îi toarne copii și să o transforme în animal de povară și, pe deasupra, să o mai și stâlcească în bătaie de fiecare dată când bea câteva pahare în plus.

Fiindcă observă că ochii li se măriseră, descumpăniți de ceea ce auzeau, le propuse să abandoneze acest subiect și împreună să-și imagineze mai degrabă beneficiile pe care le va aduce Uniunea Muncitoare țăranilor, meșteșugarilor și muncitorilor ca ei. De exemplu, Palatele Muncitorilor. În aceste localuri moderne, aerisite, curate, copiii lor vor primi educație, familiile lor se vor trata cu medici și infirmiere calificate în caz de boală sau de accidente de muncă. În aceste reședințe primitoare se vor putea retrage la odihnă când forța de muncă le va scădea sau când vor fi prea bătrâni pentru a mai munci în fabrică. Ochii triști și obosiți care o priveau se însuflețiră și începură să strălucească. Nu merita, pentru a dobândi astfel de lucruri, să sacrifice o mică parte din salariu pentru cotizație? Câțiva fură de acord.

Ce ignoranți, ce proști, ce egoiști erau mulți dintre ei. Își dădu seama când, după ce le răspunse la întrebări, încercă să afle mai multe despre ei. Nu știau nimic, le lipsea curiozitatea și erau împăcați cu viața de animal pe care o duceau. Li se părea greu să-și dedice o parte din timp și

energie ca să lupte pentru frații și surorile lor. Exploatarea și mizeria îi îndobitociseră. Uneori îți venea să-i dai dreptate lui Saint-Simon, Florita: poporul era incapabil să se salveze singur, doar o elită va reuși s-o facă. Se molipsiseră până și de mentalitatea burgheză! Le era greu să accepte că era femeie – o femeie! – cea care îi îndemna la acțiune. Cei mai isteți și mai vorbăreți erau de o aroganță insuportabilă – își dădeau aere de aristocrați – și Flora se stăpâni cu greu să nu izbucnească. Își jurase să nu facă nimic, nici măcar o singură dată, de-a lungul anului în care va întreprinde acest turneu prin Franța, care să justifice porecla de *Madame-la-Colère*¹ cum o numeau uneori Jules Laure și alți prieteni din cauza acceselor de mânie. La sfârșit, cei treizeci de cizmari promisese că se vor înscrie în Uniunea Muncitoare și că vor povesti ce auziseră în dimineața aceea colegilor lor dulgheri, lăcătuși și șlefuitori din gruparea Datoria Libertății.

Când se întorcea la hotel pe străduțele întortocheate, pavate cu piatră, din Auxerre, văzu într-o piațetă cu patru plop, ale căror frunze albicioase începuseră să răsară, un grup de fetițe care se jucau, alcătuind tot felul de figuri geometrice pe care apoi, fugind, le desfăceau și le refăceau. Se opri să le privească. Se jucau de-a Paradisul, cum te jucai și tu, spunea mama ta, în grădinile din Vaugirard cu micile tale prietene din cartier, sub privirea zâmbitoare a lui don Mariano. Îți amintești, Florita? „Aici este Paradisul?” „Nu, domnișoară, e după colț.” Și, în timp ce fata întreba din colț în colț despre Paradisul de negăsit, celelalte se distrau, schimbându-și, în spatele ei, locul. Își aminti impresia dintr-o zi, în Arequipa anului 1833, când, în apropierea bisericii Mercedes, văzu pe neașteptate un grup de băieți și fete care se jucau în curtea unei case modeste. „Aici este Paradisul?” „E după colț, domnule.” Acest joc, pe care îl credea franțuzesc, se dovedea a fi și peruan. Și ce era așa ciudat? Nu era oare o aspirație universală să ajungi în Paradis? Îi învățase cum să-l joace și pe cei doi copii ai ei, Aline și Ernest-Camille.

1. *La colère*, în fr. în original: mânie.

Își fixase pentru fiecare sat sau oraș un program clar: întâlniri cu muncitorii, cu ziarele, cu proprietarii mai influenți și, desigur, cu autoritățile ecleziastice. Pentru a le explica burghezilor că proiectul ei, contrar a ceea ce se spunea, nu prevestea un război civil, ci o revoluție fără sânge, cu rădăcini creștine, bazată pe iubire și fraternitate. Și că, Uniunea Muncitoare, tocmai pentru că aducea dreptate și libertate pentru săraci și femei, va împiedica izbucnirile violente, inevitabile în Franța dacă lucrurile vor continua așa ca până acum. Până când să se tot îngrășe o mână de privilegiați pe seama mizeriei imensei majorității? Până când sclavia, abolită pentru bărbați, să continue pentru femei? Ea știa să fie convingătoare; mulți burghezi și preoți vor fi convinși de argumentele ei.

Dar, în Auxerre nu a putut să viziteze nici un ziar, pentru că nu exista nici unul. Un oraș de douăsprezece mii de suflete și nici un ziar. Burghezii de aici erau de o ignoranță crasă.

La catedrală, avu o conversație care ajunse la ceartă cu parohul, părintele Fortin, un omuleț grăsuț, pe jumătate chel, cu ochii mici, speriați, răsuflarea puternică și sutana pătată de grăsime, a cărui minte încuiată a reușit să o scoată din sărite. („Nu poți să-ți stăpânești firea, Florita.”)

Se duse să-l vadă pe părintele Fortin la locuința lui de lângă catedrală și rămăsese impresionată cât de spațioasă și de aranjată era. Servitoarea, o bătrână cu bonetă și șorț, o conduse, șchiopătând, până la biroul preotului. Acesta o lăsă un sfert de oră să aștepte. Când apăru în sfârșit, fizicul lui îndesat și gras, privirea alunecoasă și aspectul lui neîngrijit i-l făcură antipatic de la început. Părintele Fortin o ascultă în tăcere. Făcând eforturi să fie amabilă, Flora îi explică motivul venirii ei la Auxerre și în ce consta proiectul Uniunii Muncitoare. Această alianță a întregii clase muncitoare va crea, mai întâi în Franța, apoi în Europa și mai târziu în întreaga lume, o omenire cu adevărat creștină, profund marcată de iubirea aproapelui. El o privea cu o neîncredere care se transformă în suspiciune și în cele din urmă în teamă când Flora afirmă că, o dată constituită Uniunea Muncitoare, delegații vor prezenta autorităților – inclusiv regelui

Cuprins

Flora în Auxerre	
<i>Aprilie 1844</i>	7
Demonul care pândește fata	
<i>Mataiea, aprilie 1892</i>	17
Bastardă și dezertoare	
<i>Dijon, aprilie 1844</i>	36
Ape misterioase	
<i>Mataiea, februarie 1893</i>	52
Umbra lui Charles Fourier	
<i>Lyon, mai și iunie 1844</i>	69
Annah, Javaneza	
<i>Paris, octombrie 1893</i>	87
Vești din Peru	
<i>Roanne și Saint-Étienne, iunie 1844</i>	104
Portretul Alinei Gauguin	
<i>Punaauia, mai 1897</i>	121
Călătoria peste ocean	
<i>Avignon, iulie 1844</i>	138
Nevermore	
<i>Punaauia, mai 1897</i>	156
Arequipa	
<i>Marsilia, iulie 1844</i>	174
Cine suntem?	
<i>Punaauia, mai 1898</i>	193

Călugărița Gutiérrez	
<i>Toulon, august 1844</i>	205
Lupta cu îngerul	
<i>Papéete, septembrie 1901</i>	223
Bătălia de la Cangallo	
<i>Nâmes, august 1844</i>	241
Casa Plăcerii	
<i>Atuona (Hiva Oa), iulie 1902</i>	262
Cuvinte pentru schimbarea lumii	
<i>Montpellier, august 1844</i>	282
Viciul târziu	
<i>Atuona, decembrie 1902</i>	298
Orașul-monstru	
<i>Béziers și Carcassonne, august/septembrie 1844</i>	318
Vrăjitorul din Hiva Oa	
<i>Atuona, Hiva Oa, martie 1903</i>	338
Ultima bătălie	
<i>Bordeaux, noiembrie 1844</i>	357
Cai roz	
<i>Atuona, Hiva Oa, mai 1903</i>	375